

Варађанин Тања*

<https://orcid.org/0000-0003-0070-3446>

Станковић Марија**

<https://orcid.org/0000-0001-7171-4439>

Станковић Марко***

<https://orcid.org/0000-0002-4238-479X>

УДК: 347.426.6:343.296

Прегледни рад

DOI: 10.5937/ptp2601077V

Примљено: 23. септембар 2025.

Одобрено за објаву:

25. новембар 2025.

Странице: 78–93

НАКНАДА НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ ЗА ПРЕТРПЉЕНЕ ДУШЕВНЕ БОЛОВЕ ЗБОГ НЕОСНОВАНОГ ЛИШЕЊА СЛОБОДЕ И НЕОСНОВАНЕ ОСУДЕ

АПСТРАКТ: Накнада нематеријалне штете због претрпљених душевних болова услед неоснованог лишења слободе и неосноване осуде представља један од облика (видова) накнаде нематеријалне штете. Уставом Републике Србије (2006) непосредно су зајемчена основна права и слободе сваког лица. Забрањена је повреда психофизичког интегритета личности. Свако има право на личну слободу и безбедност (члан 27, став 1 Устава РС). Лишење слободе је допуштено само из разлога и у поступку који су предвиђени законом. У случају неоснованог лишења слободе или неосноване осуде, оштећеном лицу је угрожена слобода, достојанство, а тиме и углед у друштву. Иако постоји презумпција невиности, сам поступак представља nelaгоду и стресно искуство за лице против кога се води.

* Доцент, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, Србија, имејл: tanja.varadjanin@pravni-fakultet.info

** Доцент, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, Србија, имејл: marija.stankovic@pravni-fakultet.info

*** Ванредни професор, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, имејл: marko.stankovic@pravni-fakultet.info

© 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Лице трпи душевне болове услед неоснованог лишења слободе и неосноване осуде. Имајући у виду наведено, циљ рада је да се, на основу законске регулативе и актуелних судских решења, уопштена решења прикажу концизније и прегледније, као и сам поступак остваривања права на овај вид накнаде нематеријалне штете. Приоритет рада је и да се појасне субјективне и објективне околности које суд цени при доношењу одлуке о висини накнаде и основаности захтева оштећеног лица за накнаду нематеријалне штете и укаже на неуједначену судску праксу коју би требало хармонизовати.

***Кључне речи:** нематеријална штета, неосновано лишење слободе, неоснована осуда, новчана накнада.*

1. Увод

У случају повреде психофизичког интегритета личности, оштећеном лицу припада право на накнаду штете. Основна два облика накнаде штете јесу накнада материјалне и нематеријалне штете. У односу на материјалну штету која је егзактна, прилично одређена, питање накнаде нематеријалне штете било је дуго времена спорно питање.

Пре ступања на снагу Закона о облигационим односима из 1978. године (у даљем тексту ЗОО), накнада нематеријалне штете досуђивала се ретко. Разлог наведеног јесте то што ни теоријска, а ни судска пракса нису имале јасан став према начину, обиму и висини одређивања накнаде нематеријалне штете.

У правној доктрини развиле су се две струје – позитивна и негативна. Присталице негативног става према накнади нематеријалне штете своје аргументе истицали су у погледу немогућности да се психофизички болови могу новчано изразити, те да се на тај начин унижавају основна људска добра. Мишљења су да се на тај начин лична добра поистовећују са новцем и става су да би крајње неморално било примити новац за повреду истих. Истичу да су лична добра заштићена кривичним поступком.

Присталице афирмативног става према накнади нематеријалне штете слажу се да је утврђивање обима и висине накнаде нематеријалне штете изазовно за суд, али истичу и да се не сме занемарити чињеница да је лицу нарушена психичка равнотежа, те би му зато требало пружити сатисфакцију у одређеним износима, што се не одређује по економским мерилима, већ по правичности.

Ступањем на снагу ЗОО, чланом 200, ставом 2 прописано је да суд приликом одлучивања о захтеву за накнаду нематеријалне штете, као и о висини њене накнаде, води рачуна о значају повређеног добра и циљу којем служи та накнада, али и о томе да се њоме не погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом.

Према мишљењу Оливера Антића, а заснованом на одредбама ЗОО, последице нематеријалне штете могу се отклонити на два начина, и то моралном (нематеријалном) сатисфакцијом и новчаном (материјалном) сатисфакцијом. Сходно одредби члана 199 ЗОО, морална сатисфакција огледа се у објављивању пресуде, односно исправке, или у наређењу да штетник повуче изјаву којом је повреда учињена, или што друго чиме се може остварити сврха која се постиже накнадом. Новчана, тј. материјална сатисфакција огледа се у досуди одређеног износа новца оштећеном лицу, које новац може искористити за лично задовољење.

Истражујући предмет анализе рада, изводи се закључак да је накнада у новчаном износу заступљенија у судској пракси него морална сатисфакција.

2. Неосновано лишење слободе и неоснована осуда

Устав Републике Србије (2006, у даљем тексту: Устав), у члану 35, прописује да свако ко је без основа или незаконито лишен слободе, притворен или осуђен за кажњиво дело има право на рехабилитацију, накнаду штете од Републике Србије и друга права утврђена законом. У члановима 27–34 Устава садржана су правила која се односе на право сваког лица на слободу и безбедност, на начин поступања према лицу лишеном слободе, те на право одбране, на хитност поступања, судску заштиту, ограничења у вези са временским трајањем лишења слободе (укључујући у то и притвор као меру обезбеђења присуства окривљеног у кривичном поступку), те на правила о претпоставци невиности, као и на право на правично суђење, које подразумева и забрану ретроактивне примене закона и суђења – *ne bis in idem* (Петровић & Мрвић Петровић, 2012, стр. 368).

Неосновано лишење слободе представља неосновано ограничење слободе кретања услед неоснованог одређивања притвора или у случају неоснованог лишења слободе кретања у кривичном поступку (Радованов, 2008, стр. 297). Уколико се у обновљеном кривичном поступку или жалбеном поступку покаже да је осуда неоснована или да је лишење слободе неосновано, тада оштећено лице има право да захтева

новчану накнаду, односно моралну сатисфакцију у виду објављивања ослобађајуће пресуде (Радованов, 2008, стр. 297).

Закоником о кривичном поступку из 2011. године (у даљем тексту ЗКП) прописано је у члану 2, у ставу 1, у тачки 23 да се под лишењем слободе подразумева хапшење, задржавање, забрана напуштања стана, притвор и боравак у установи који се, у складу са овим законом, урачунава у притвор.

Чланом 18 ЗКП-а, нормирано је да лице које је неосновано лишено слободе или осуђено за кривично дело има право на накнаду штете од државе и друга права прописана законом. Држава одговара за накнаду штету по основу објективне одговорности (члан 172 ЗОО).

Сходно државној одговорности по основу члана 172 ЗОО, интересантно је Решење Апелационог суда у Београду¹, у којем се наводи да су за утврђивање одговорности Републике Србије, према члану 172 ЗОО, битне све околности, чињенице и разлози у вези са одређивањем притвора односно у вези са његовом законском основом, са његовим продужавањем из истих разлога због којих је и одређен, као и са понашањем тужиоца као окривљеног и његовим односом према утврђивању правог стања ствари у вези са покренутом истрагом.

Из образложења: „[...] Према одредби члана 560, према ставу 3 Законика о кривичном поступку (2011), право на накнаду штете не припада лицу које је било у притвору, које је својим недозвољеним поступцима проузроковало лишење слободе. Овом одредбом искључено је право на накнаду штете и поред тога што у односу на притворено лице није дошло до покретања кривичног поступка, или је поступак обустављен правноснажним решењем, или је правноснажном пресудом ослобођен од оптужбе или је оптужба одбијена. Право на накнаду штете из става 1, члана 560 ЗКП-а искључено је, јер је то лице својим недозвољеним поступцима проузроковало лишење слободе. Да би оштећени имао право на накнаду штете због неоснованог лишења слободе морају се кумулативно испунити услови прописани чланом 560 ЗКП-а односно морају постојати претпоставке из става 1 ове законске одредбе, и да не наступе у закону односно у ставу 3 прописане негативне претпоставке које се тичу понашања оштећеног, као осумњиченог или окривљеног. Сагласно наведеном, накнада штете се неће досудити онда када је оштећени својим недопуштеним поступцима проузроковао лишење слободе, с тим што се недозвољени поступак притвореног мора

¹ Решење Апелационог суда у Београду, Гж 5736/2011 од 1. 2. 2012.

посебно доказати у парници ради накнаде штете. Под недозвољеним поступцима оштећеног може се сматрати свакако понашање које није усмерено на утврђивање правог стања, као на пример, скривање или покушај бекства, што су посебни разлози за одређивање притвора према одредбама члана 142 ЗКП-а.

Из разлога побијане пресуде произилази да је против тужиоца покренута истрага 18. 6. 2001. године, а 29. 3. 2002. године одређен притвор и наређено издавање потернице. Притворен је 1. 3. 2004. године и притвор је трајао до 11. 10. 2004. године, када је укинут. Међутим, првостепени суд због погрешног правног става није утврђивао чињенице везане за одређивање притвора односно разлоге за одређивање притвора, односно његов законски основ. Није утврђивао дали је притвор продужаван из истих разлога због којих је и одређен, као ни понашање тужиоца као окривљеног, нити његов однос према утврђивању правог стања ствари у вези са покренутом истрагом. Све ове чињенице и околности битне су за утврђивање одговорности тужене према члану 172 ЗОО.”

На основу члана 584 ЗКП-а, неосновано лишеним слободе сматра се лице које је било лишено слободе, а није дошло до покретања поступка, или је правноснажним решењем поступак обустављен или је оптужба одбијена, или је поступак правноснажно окончан одбијајућом или ослобађајућом пресудом, те лице које је издржавало казну затвора, а поводом захтева за понављање кривичног поступка или захтева за заштиту законитости изречена му је казна затвора у краћем трајању од издржане казне, или је изречена кривична санкција која се не састоји у лишењу слободе, или је оглашено кривим, а ослобођено од казне, затим лице које је било лишено слободе дуже времена него што траје кривична санкција која се састоји у лишењу слободе која му је изречена, као и лице које је услед грешке или незаконитог рада органа поступка лишено слободе или је лишење слободе трајало дуже или је задржано дуже у заводу ради извршења кривичне санкције која се састоји у лишењу слободе.

Накнада штете не припада лицу које је својим недозвољеним поступцима проузроковало лишење слободе. Наредним чланом 585, ставом 1 ЗКП-а, прописани су случајеви када се лице не сматра основано осуђеним. Дакле, неосновано осуђеним лицем сматра се лице према којем је била правноснажно изречена кривична санкција или које је оглашено кривим, а ослобођено од казне, а поводом ванредног правног лека правноснажно је обустављен нови поступак или је оптужба правноснажно одбијена или је окончан правноснажном ослобађајућом пресудом.

Осуђени неће имати права на накнаду штете ако је својим лажним признањем или на други начин намерно проузроковао своју осуду, осим ако је на то био принуђен, те ако је до обуставе поступка или одбијања оптужбе дошло због тога што је у новом поступку оштећени као тужилац, односно приватни тужилац, одустао од гоњења или што је оштећени одустао од предлога, а до одустанка је дошло на основу споразума са окривљеним. У случају осуде за кривична дела у стицају, право на накнаду штете може се односити и на поједина кривична дела у погледу којих су испуњени услови за признање накнаде (члан 585, став 3 ЗКП-а).

3. Критеријуми које суд цени при доношењу одлуке о висини новчане накнаде

Приликом одмеравања висине новчане накнаде, од значаја јесу следеће околности: дужина трајања неоснованог лишења слободe; да ли је у име осумњиченог или осуђеног у току поступка објављено у средствима јавног информисања; тежина осуде, односно да ли је лице боравило у самици; услови издржавања казне лишења слободe; губитак угледа у средини; присилно одвајање од породице; старост; оствареност као родитељ и друге околности, субјективног или објективног карактера (Радованов, 2008, стр. 299). Уколико се досуђује новчана казна, она се досуђује у једном износу.

У прилогу наведеном сведочи Решење Вишег суда у Крагујевцу²: „Када одмерава висину новчане накнаде за нематеријалну штету због неосновано изреченог притвора, суд води рачуна, поред објективних околности, и о субјективним околностима као што су ранија осуђиваност, породично стање окривљеног и циљ којем ће новчана накнада служити“.

Из образложења:[...] „Према стању у списима предмета и разлозима из оспорене пресуде, произилази да је тужилац против тужене поднео тужбу 18. 10. 2010. године ради накнаде нематеријалне штете, да се писменим захтевом од 12. 8. 2010. године обратио Министарству правде у Б ради исплате накнаде штете у износу од 300.000,00 динара, да је правноснажном кривичном пресудом ослобођен од оптужбе да је извршио кривично дело подстрекавање на злоупотребу службеног положаја у покушају из члана 359, става 1 у вези са чланом 34, ставом 2 и чланом 30 КЗ-а, да је тужилац раније осуђиван кривичним пресудама, да је решењем МУП-а, ПУ К, ПС Б, осумњичен због кривичног дела

² Решење Вишег суда у Крагујевцу, Гж 2416/11 од 24. 10. 2011.

злоупотребе службеног положаја и задржан у притвору, у трајању од 48 сати. Утврђене су и чињенице да је тужени у одговору на тужбу признао тужбени захтев тужиоца за исплату нематеријалне штете, по траженом основу у износу од 30.000,00 динара.

Вештачењем путем вештака неуропсихијатра, суд је утврдио чињенице, да је време проведено у притвору, тужилац доживео стресно и као интензивно афективно стање, пре свега због личне угрожености и неизвесности, што се односи на његове пословне активности, био је свестан и реакције пословне средине, породице, средине у којој живи, па и шире, чему је допринело и писање штампе. Према налазу и мишљењу вештака и по изласку из притвора, код тужиоца је у следећа два месеца, такође било елемената посттрауматског стресног поремећаја. Поред тога, тужилац је трпео душевне болове само до периода када је донета првостепена кривична пресуда, а касније није.

Полазећи од овако утврђеног чињеничног стања, правилно је, и по правном закључку Вишег суда, поступио првостепени суд, када је применом члана 200, става 1 ЗОО-а, обавезао туженог да тужиоцу накнади нематеријалну штету за претрпљене душевне болове услед неоснованог лишења слободe, као и на име претрпљених душевних болова због повреде части, угледа, слободe и права личности у износу од 50.000,00 динара, са правилним правним закључком, да душевни болови због неоснованог лишења слободe представљају јединствен вид штете, који обухвата све штетне последице нематеријалне штете, везане за личност оштећеног, проистекле из неоснованог лишења слободe, те да се за ову штету досуђује наведени износ накнаде, као и да је парнични суд у погледу постојања кривичног дела и кривичне одговорности учиниоца, чл. 13 ЗПП-а, везан за правоснажну пресуду кривичног суда, којом се оптужени оглашава кривим, и да је сходно одредбама члана 154, става 1 ЗОО-а, тужиочево потраживање накнаде штете по траженом виду основано. Приликом досуђивања висине накнаде по траженом основу, у износу од 50.000,00 динара, првостепени суд је водио рачуна да се досуђеном накнадом не погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом, и правилно је одбио захтев тужиоца за исплату нематеријалне штете по траженом основу, односно у делу захтева за износ од 180.000,00 динара, према члану 200, према ставу 2 ЗОО-а. Правилан је и закључак првостепеног суда да тужиоцу на досуђени износ накнаде нематеријалне штете припада законска затезна камата почев од дана пресуђења, чл. 277 ЗОО-а, јер је висина нематеријалне штете утврђена од стране суда на дан доношења пресуде.

Међутим, првостепени суд није правилно применио материјално право члана 200 ЗОО-а, када је тужиоцу ставом 1 изреке, досудио износ од још 70.000,00 динара (укупно 120.000,00 динара). Ово стога, што суд приликом одмеравања правичне накнаде није водио рачуна о свим критеријумима – околностима за одмеравање накнаде, и то објективним критеријумима, времену проведеном у притвору, 48 часова ради испитивања тужиоца, да је тужилац могао искористити претходно средство рехабилитације из члана 199 ЗОО-а, такође, суд није водио рачуна ни о субјективним критеријумима, тужичев ранији и непорочни живот, као и његову осуђиваност.“

Закључује се да се накнада штете због претрпљених душевних болова услед неоснованог лишења слободе и неосноване осуде утврђује у односу на све околности случаја (објективне и субјективне околности). Суд цени налаз и мишљење вештака неуропсихијатра ради доношења што правичније и исправне одлуке у контексту одмеравања висине новчане накнаде. Оштећени имају право да поставе висину накнаде штете у износима који они сматрају да би им требало досудити, а коначну одлуку доноси суд. Одлуку доноси у оквиру постављеног тужбеног захтева и никако супротно тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом.

Тако се висина нематеријалне штете због неоснованог лишења слободе досуђена лицу које казну издржава у кућним условима, са наногицом, не може уподобити са вишином ове штете која се досуђује лицу које казну издржава у затвору – у прилогу наведеном Пресуда Апелационог суда у Нишу³.

Из образложења:[...], „Неоснованим лишењем слободе тужиоцу је нанет душевни бол због повреде права личности, па је првостепени суд правилно одлучио када је усвојио његов тужбени захтев за накнаду нематеријалне штете, применом члана 18 и члана 584, става, 1, тачке 4 ЗКП-а. Међутим, основано се жалбом тужене оспорава досуђена висина ове штете у износу од 150.000,00 динара, с обзиром на то да је погрешно примењено материјално право, тј. одредбе члана 200 ЗОО.

Наиме, накнада нематеријалне штете представља сатисфакцију којом се ублажавају поремећаји настали у духовној сфери оштећеног, а у конкретном случају зависи од дужине неоснованог боравка у затвору, породичних прилика тужиоца, његовог занимања и целокупног друштвеног живота. Ценећи све околности случаја, субјективне и

³ Пресуда Апелационог суда у Нишу, Гж 4892/18 од 30. 8. 2018. године.

објективне критеријуме за одређивање висине накнаде, чињеницу да тужилац казну затвора није издржавао у Установи за извршење кривичних санкција, већ у свом дому, у кући у Н., где је боравио са осталим члановима породице и имао друге погодности које подразумева овај начин извршења казне уз примену мере електронског надзора, овај суд налази, да је досуђена висина нематеријалне штете у износу од 150.000,00 динара превисоко одређена и да му, с обзиром на лична својства, природу кривичног дела, и то да раније није осуђиван, да је у кућном затвору због застарелости извршења кривичне санкције неосновано провео 36 дана, припада правична накнада од 75.000,00 динара.“

4. Специфичности претрпљене нематеријалне штете због неоснованог лишења слободе и неосноване осуде

Својевремено, под утицајем предратних закона, новчана накнада неимовинске, односно нематеријалне штете називала се болнином. Том речју се описивао душевни бол који би лице трпело због повреде личних добара односно права личности. Наиме, с обзиром на то да права личности спадају у апсолутна субјективна права, њихова повреда је врло осетљиво питање (Петровић, 1996, стр. 44).

Међутим, накнада нематеријалне штете строго је личне природе и припада само оштећеном лицу, али не и његовим наследницима (Салма, 2007, стр. 623). Изузетак од наведеног чине наследници који наслеђују само право оштећеног на накнаду имовинске штете, а ако је оштећени већ истакао захтев, наследници могу наставити поступак само у границама већ постављеног захтева за накнаду имовинске штете (члан 590, став 1 ЗКП-а). Наследници оштећеног могу после његове смрти наставити поступак за накнаду штете односно покренути поступак ако је оштећени умро пре истека рока застарелости и од захтева се није одрекао, у складу са правилима о накнади штете прописаним ЗОО (члан 590, став 1 ЗКП-а). Оштећеном лицу припада право на накнаду како нематеријалне штете тако и материјалне штете.

При одмеравању висине новчане казне, суд одлучује слободном оценом. Будући да накнада нематеријалне штете није егзактна и прецизна, већ зависи од слободне оцене и процене субјективних и објективних околности случаја од стране надлежног органа, односно суда, то се наведена накнада чини несигурном.

Институтом неоснованим лишењем слободе и неоснованом осудом, између осталог, повређује се и слобода. „Слобода се уобичајено одређује

као могућност да се живи по властитом избору, а њене карактеристике јесу универзалност (припада свим људима), свеобухватност (протеже се на аспекте људске егзистенције), права признатости и заштићености (због чега је призната као једна од највиших уставних вредности), ограничености (правима и слободом других појединаца и јавним интересом)“ (Петровић & Мрвић Петровић, 2012, стр. 143).

Уставом су зајемчена сва права и прописано је да се она непосредно примењују. У случају ускраћења или ограничења истих, правила која се у том случају примењују морају бити у складу са законом и уставним начелима и одредбама.

Лице које није лишено слободе, а неоправдано је покренут кривични поступак, не може захтевати накнаду (Петровић & Мрвић Петровић, 2012, стр. 151). Наведено из разлога што су та лица заштићена презумпцијом невиности.

Истражујући предметну материју, изводи се закључак, из прегледа досадашње судске праксе, да оштећена лица, уз захтев за накнаду због претрпљених душевних болова, током боравка у притвору или издржавању затворске казне, подносе и захтев због претрпљених душевних болова услед повреде части и угледа. „Накнада за повреду части, угледа, слободе или права личности досуђује се за случај ако се речима, усмено или писмено, неком гримасом или неким гестом омаловажи неко лице у тој мери да то чињење за то лице представља не само увреду или клевету у смислу омаложавања тог лица, већ и душевни бол због повреде угледа и части“ (Вељковић, 2020, стр. 652). Повреда части и угледа може се учинити путем телевизије, штампе, радија или на неки другачији начин.

Дуго времена је у правној доктрини, али и у пракси, било спорно питање дали оштећеном лицу припада појединачно накнада нематеријалне штете за сваки вид или би се требало узети у обзир јединствен вид штете. Данас је заступљен став да се оштећеном лицу досуђује јединствен износ новчане накнаде узимајући у обзир и ценећи сваку штетну последицу по његову личност. Ту се нарочито узима у обзир углед који је оштећено лице уживало у средини у којој станује, радно окружење, професија којом се бави, године живота, стање здравља оштећеног лица – субјективни параметри, односно околности, или критерији, као што су време трајања притвора, дужина трајања издржавања казне затвора, као и друге околности које утичу на психичке болове оштећеног лица као натписи у штампи итд. – објективне околности.

Као спорно питање, у правној пракси, појавило се и питање да ли оштећено лице има право на накнаду штете по основу неискоришћеног

годишњег одмора. Одговор је да нема, јер то није предвиђено законом као право на ту околност.

Суд при одмеравању висине накнаде узима у оцену и чињеницу да ли је оштећеном лицу дата морална сатисфакција у виду јавног објављивања пресуде. Дакле, апсолутно се све околности цене, јер се ради о врло комплексном основу за потраживање накнаде нематеријалне штете, а и досуђује се у једном износу.

Због спречености рада, оштећено лице има право на накнаду материјалне штете. Исто тако, у случају повреде части и угледа, може настати и основ за накнаду материјалне штете (тако нпр. оштећено лице које је предузетник или ималац организације може изгубити пословни углед који је имао услед неосноване осуде или услед основаног лишења слободе (ималац самосталне занатске радње)) (Милошевић, 1982, стр. 199). Основ за поменути накнаду остварују и издржавана лица од стране оштећеног лица.

Досуђивањем новчане накнаде штете омогућава се оштећеном лицу да сам изабере најприкладнији начин успостављања психичке и емоционалне равнотеже која је постојала пре штетног догађаја по том лицу (Антић, 2014, стр. 521).

5. Поступак остваривања права на накнаду нематеријалне штете

Поступак остваривања права на накнаду штете одвија се у две фазе. У складу са чланом 588, ставом 1 ЗКП-а, пре подношења суду тужбе за накнаду штете, оштећени је дужан да поднесе захтев Министарству надлежном за послове правосуђа ради постизања споразума о постојању штете, врсти и висини накнаде. О захтеву за накнаду штете одлучује Комисија за накнаду штете, чији се састав и начин рада уређује актом Министарства надлежног за послове правосуђа (члан 588, став 2 ЗКП).

Поступак пред надлежним министарством, по којем се постиже споразум у погледу накнаде штете, одвија се по одредбама Закона о општем управном поступку (2016), а Комисија министарства може, уколико се укаже потреба, да у том поступку изводи доказе и прикупља одређена обавештења (Петровић & Мрвић Петровић, 2012, стр. 157).

Надлежни орган може да усвоји захтев оштећеног на накнаду штете у целости, да га делимично усвоји или да констатује да није могуће споразум постићи, а о којој немогућности је реч, у обавези је да обавести оштећено лице. У случају делимичног усвојења захтева, оштећено лице

има право да поднесе тужбу суду у контексту у погледу неусвојеног захтева. Уколико у року од 3 (три) месеца рачунајући од дана када је оштећено лице поднело захтев, не добије уопште одговор од стране надлежног министарства (ћутање администрације), оштећени има право да покрене парнични поступак пред надлежним судом, у складу са одредбама Законом о парничном поступку (2011).

6. Закључак

Накнада нематеријалне штете због неоснованог лишења слободe и неосноване осуде комплексан је институт зато што његова повреда обухвата више видова нематеријалне штете. Накнадом нематеријалне штете настоји се оштећено лице вратити у онај положај и стање у којем би било да није наступила повреда личних добара. Имајући у виду да лична добра немају тржишну вредност, одлука о висини и обиму накнада нематеријалне штете врло је осетљиво питање. Свако лице је индивидуа за себе и иако суд арбитарно одређује обим и висину накнаде штете, иста не сме да погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом. Исто тако, накнадом нематеријалне штете не смеју се ни унижавати људска добра.

Оно што је апострофирано код сваког облика накнаде нематеријалне штете као основ за накнаду, па и код овог вида, јесте да је оштећено лице заиста трпело и трпи душевне болове. То је основ за накнаду нематеријалне штете. Уколико лице не трпи душевне болове, онда и нема основа за накнаду нематеријалне штете. Суд цени све околности случаја, а нарочито субјективне околности као што су место где живи, занимање оштећеног лица, да ли је лишење слободe или осуда медијски пропраћена, да ли је оштећено лице остварено у улози оца или мајке, године живота итд.

С тим у вези, као спорно, поставља се питање да ли лица блиска оштећеном лицу имају право на накнаду нематеријалне штете због неосноване осуде и неоснованог лишења слободe. Одговор је да немају. Ипак, неколицина правних теоретичара сматра да би требало досудити износе блиским лицима уколико трпе душевни бол због овог вида нематеријалне штете. Мишљења смо да би требало накнаду нематеријалне штете досудити најближим лицима, а то су деца и супруг/а оштећеног лица. У том смислу, деца, а нарочито уколико похађају основну и средњу школу, могу да трпе душевне болове због задиркивања од стране вршњака, која знају веома бити непријатна. У том узрасту деца су осетљиве доби (у пубертету), те би требало подробније анализирати

овај основ. Свакако, мишљења смо да не би требало да се шири овај круг лица на лица која живе у домаћинству.

У случају да се о лишењу слободе лице обавештавало или приказивало путем средстава јавног информисања, суд ће, на његов захтев, објавити у средству јавног информисања саопштење о одлуци из које произилази неоснованост лишења слободе, односно неоснованост осуде (члан 592, став 1 ЗКП-а). Ако случај није приказан преко средстава јавног информисања, овакво саопштење ће се, на захтев тог лица, доставити државном и другом органу, предузећу и другом правном или физичком лицу код кога је лице неосновано лишено слободе или неосновано осуђено у радном односу (члан 592, став 1 ЗКП-а). После смрти тако осуђеног лица, право на подношење предметног захтева припада његовом брачном партнеру, лицу са којим је живело у ванбрачној или другој трајној заједници живота, деци, родитељима, браћи и сестрама.

Овде је потребно истаћи да је судска пракса неуједначена, те су поједини истакнути правници предложили да се донесу критеријуми о распонима новчаних накнада, као и критерији за утврђивање висине накнаде нематеријалне штете. Наведени распони новчаних накнада представљали би оријентир у оквиру којих суд, при слободној оцени, одређује висину новчане накнаде нематеријалне штете. Раније, суд је био ограничен Уредбом о накнади штете на лицима (2010), која је прописивала критеријуме за утврђивање материјалне штете и начина утврђивања висине новчане накнаде на име нематеријалне штете (Варађанин, 2024, стр. 202). Међутим, Уредба је проглашена неуставном.

Изјава о непостојању сукоба интереса

Аутори изјављују да немају сукоб интереса.

Доприноси аутора

Концептуализација, Тања Варађанин, Марко Станковић, Марија Станковић, методологија, Тања Варађанин, Марко Станковић, формална анализа, Тања Варађанин и Марија Станковић, ресурси, Тања Варађанин писање – припрема оригиналног нацрта, Тања Варађанин, Марко Станковић, Марија Станковић, писање – преглед и уређивање, Марко Станковић, Марија Станковић. Сви аутори су прочитали и сложили се са објављеном верзијом рукописа.

Финансирање

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис/додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ауторима.

Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење надлежног одбора

Није применљиво.

Varađanin Tanja

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, Novi Sad, Serbia

Stanković Marija

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, Novi Sad, Serbia

Stanković Marko

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, Novi Sad, Serbia

**COMPENSATION FOR NON-MATERIAL
DAMAGE FOR MENTAL ANGUISH
SUFFERED DUE TO UNLAWFUL
DEPRIVATION OF LIBERTY AND
WRONGFUL CONVICTION**

ABSTRACT: Compensation for non-material damage for mental anguish suffered as a result of unlawful deprivation of liberty and wrongful conviction represents one of the forms of compensation for non-material damage. The Constitution of the Republic of Serbia (2006) directly guarantees the fundamental rights and freedoms of every person. Violation of an individual's psychophysical integrity is prohibited. Everyone has the right to personal liberty and security (Article 27(1) of the Constitution of

the Republic of Serbia). Deprivation of liberty is permitted only on grounds and in a procedure prescribed by law. In the event of unlawful deprivation of liberty or wrongful conviction, the injured party's freedom and dignity—and consequently their reputation in society—are jeopardized. Although the presumption of innocence applies, the proceedings themselves constitute a source of discomfort and stress for the person against whom they are conducted. Such a person suffers mental anguish as a result of unlawful deprivation of liberty and wrongful conviction. In view of the foregoing, the aim of this paper is, on the basis of statutory regulation and relevant judicial decisions, to present general legal solutions in a more concise and systematic manner, as well as to outline the procedure for exercising the right to this type of compensation for non-material damage. The paper also seeks to clarify the subjective and objective circumstances that courts assess when determining the amount of compensation and the merits of the injured party's claim for non-material damage, and to point to inconsistent judicial practice that should be harmonized.

Keywords: *non-material damage, unlawful deprivation of liberty, wrongful conviction, monetary compensation.*

Литература

1. Антић, О. (2014). *Облигационо право; (осмо издање)*. Београд: Правни факултет Универзитета
2. Варађанин, Т. (2024). Новчана накнада због претрпљених душевних болова услед наружености У: Почуча, М. (уред.), *XXI Међународни научни скуп „Правнички дани – проф. др Славко Царић“ Одговори правне науке на изазове савременог друштва* (стр. 193–204). Нови Сад: Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе
3. Вељковић, Д. (2020). *Коментар закона о облигационим односима I – општи део о облигационим односима – I део*. Београд: Nova consulting
4. Радованов, А. (2008). *Облигационо право – општи део*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе
5. Салма, Ј. (2007). *Облигационо право, (шесто издање)*. Нови Сад: Правни факултет
6. Милошевић, Љ. (1982). *Облигационо право, (шесто измењено и допуњено издање)*. Београд: Савремена администрација

7. Петровић, З. (1996). *Накнада нематеријалне штете због повреде права личности*. Београд: Војна књига
8. Петровић, З. & Мрвић Петровић Н. (2012). *Накнада нематеријалне штете*. Београд: Службени гласник
9. Устав Републике Србије. *Службени гласник РС*, бр. 98/06 и 115/21
10. Закон о облигационим односима. *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/03 – Уставна повеља и *Службени гласник РС*, бр. 18/20
11. Закон о општем управном поступку. *Службени гласник РС*, бр. 18/16, 95/18 – аутентично тумачење и 2/23 – одлука УС
12. Законик о кривичном поступку. *Службени гласник РС*, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 – одлука УС и 62/21 – одлука УС
13. Закон о парничном поступку. *Службени гласник РС*, бр. 72/11, 49/13 – одлука УС, 74/13 – одлука УС, 55/14, 87/18, 18/20 и 10/23 – др. закон
14. Уредба о накнади штете на лицима. *Службени гласник РС*, бр. 34/10

Varađanin Tanja*

<https://orcid.org/0000-0003-0070-3446>

Stanković Marija**

<https://orcid.org/0000-0001-7171-4439>

Stanković Marko***

<https://orcid.org/0000-0002-4238-479X>

UDC: 347.426.6:343.296

Review article

DOI: 10.5937/ptp2601077V

Received on: May 12, 2025

Approved for publication on:

December 22, 2025

Pages: 77–92

COMPENSATION FOR NON-MATERIAL DAMAGE FOR MENTAL ANGUISH SUFFERED DUE TO UNLAWFUL DEPRIVATION OF LIBERTY AND WRONGFUL CONVICTION

ABSTRACT: Compensation for non-material damage for mental anguish suffered as a result of unlawful deprivation of liberty and wrongful conviction represents one of the forms of compensation for non-material damage. The Constitution of the Republic of Serbia directly guarantees the fundamental rights and freedoms of every person. Violation of an individual's psychophysical integrity is prohibited. Everyone has the right to personal liberty and security (Article 27(1) of the Constitution of the Republic of Serbia). Deprivation of liberty is permitted only on grounds and in a procedure prescribed by law.

In the event of unlawful deprivation of liberty or wrongful conviction, the injured party's freedom and dignity—and consequently their reputation in

*LLD, Assistant Professor, University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, Novi Sad, Serbia, e-mail: tanja.varadjanin@pravni-fakultet.info

**LLD, Assistant Professor, University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, Novi Sad, Serbia, e-mail: marija.stankovic@pravni-fakultet.info

***LLD, Associate Professor, University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, Novi Sad, Serbia, e-mail: marko.stankovic@pravni-fakultet.info

© 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

society—are jeopardized. Although the presumption of innocence applies, the proceedings themselves constitute a source of discomfort and stress for the person against whom they are conducted. Such a person suffers mental anguish as a result of unlawful deprivation of liberty and wrongful conviction. In view of the foregoing, the aim of this paper is, on the basis of statutory regulation and relevant judicial decisions, to present general legal solutions in a more concise and systematic manner, as well as to outline the procedure for exercising the right to this type of compensation for non-material damage. The paper also seeks to clarify the subjective and objective circumstances that courts assess when determining the amount of compensation and the merits of the injured party's claim for non-material damage, and to point to inconsistent judicial practice that should be harmonized.

Keywords: *non-material damage, unlawful deprivation of liberty, wrongful conviction, monetary compensation.*

1. Introduction

In the event of a violation of the psycho-physical integrity of an individual, the injured party is entitled to compensation for damage. The two principal forms of compensation are for material damage and for non-material damage. Whereas material damage is exact and relatively determinate, the question of compensation for non-material damage has long been a matter of controversy.

Prior to the entry into force of the Law on Obligations of 1978 (hereinafter: the LOO), awards for compensation for non-material damage were rare. The reason was that neither legal doctrine nor judicial practice had established clear criteria concerning the method, scope, and amount for determining such compensation.

In the legal doctrine, two schools of thought emerged—negative and affirmative. Proponents of the negative view argued that mental and physical suffering cannot be expressed in monetary terms without degrading fundamental human goods. They maintained that equating personal rights with money is improper and that it would be deeply immoral to accept payment for their violation. They further noted that personal rights are already protected by criminal proceedings.

Advocates of the affirmative position conceded that assessing the scope and amount of compensation for non-material damage poses a challenge for the court, but insisted that one cannot ignore the fact that the individual's

psychological equilibrium has been disturbed. Accordingly, they argued, the injured party deserves satisfaction in an appropriate sum, determined not by economic measures, but by considerations of equity.

With the LOO in force, Article 200(2) provides that, when deciding on a claim for compensation for non-material damage and on the amount thereof, the court shall take into account the importance of the injured good and the purpose of such compensation, as well as ensure that the award does not serve ends incompatible with its nature and social function.

According to Oliver Antić, basing his view on the provisions of the LOO, the consequences of non-material damage may be remedied in two ways: by moral (non-material) satisfaction and by monetary (material) satisfaction. Pursuant to Article 199 of the LOO, moral satisfaction is effected by publishing the judgment or a correction, or by ordering the wrongdoer to retract the injurious statement—or by any other measure that achieves the purpose of compensation. Monetary satisfaction, on the other hand, consists of awarding a specified sum of money to the injured party, which may be used for personal redress.

An examination of the subject matter of this study leads to the conclusion that monetary awards are more prevalent in judicial practice than moral satisfaction.

2. Unlawful Deprivation of Liberty and Wrongful Conviction

The Constitution of the Republic of Serbia (2006, hereinafter: the Constitution), in Article 35, provides that anyone who has been deprived of liberty, detained or convicted of a criminal offence without grounds or unlawfully is entitled to rehabilitation, compensation for damage from the Republic of Serbia and other rights established by law. Articles 27–34 of the Constitution set forth the rules relating to every person's right to liberty and security; the procedures governing a person deprived of liberty; the right to defence; the urgency of proceedings; judicial protection; limits on the duration of deprivation of liberty (including pre-trial detention as a measure to secure the accused's presence in criminal proceedings); the presumption of innocence; and the right to a fair trial, which encompasses the prohibition of retroactive application of the law and the principle of *ne bis in idem* (Petrović & Mrvić Petrović, 2012, p. 368).

Unlawful deprivation of liberty constitutes an unwarranted restriction on freedom of movement resulting from an unjustified order of pre-trial detention or, more generally, from an unjustified deprivation of freedom of movement

in criminal proceedings (Radovanov, 2008, p. 297). If, in renewed criminal proceedings or on appeal, it is established that the conviction was wrongful or that the deprivation of liberty was unjustified, the injured party is entitled to claim monetary compensation or moral satisfaction by way of publication of an acquittal (Radovanov, 2008, p. 297).

The Law on Criminal Procedure of 2011 (hereinafter: LCP) provides, in Article 2(1)(23), that “deprivation of liberty” shall be understood to include arrest, detention, prohibition on leaving one’s dwelling, pre-trial detention and custodial stay in an institution, which, in accordance with this Code, is counted as detention.

Article 18 of the LCP provides that a person who has been deprived of liberty or convicted of a criminal offence without grounds is entitled to compensation for damage from the State and to other rights prescribed by law. The State’s liability for compensation is based on objective responsibility (Article 172 of the LOO).

In accordance with state liability under Article 172 of the LOO, it is noteworthy that the Appellate Court in Belgrade, in Decision Gž 5736/2011 of 1 February 2012, held that, for purposes of establishing the Republic of Serbia’s liability under Article 172 of the LOO, all circumstances, facts, and reasons related to the ordering of pre-trial detention—namely its legal basis—and whether the detention was extended for the same reasons for which it was initially ordered, as well as the conduct of the prosecutor and their approach to ascertaining the true state of affairs in the investigation, are material.

From the reasoning:...“Pursuant to Article 560(3) of the Law on Criminal Procedure, the right to compensation for damage does not belong to a person who, by their wrongful conduct, caused their own deprivation of liberty. This provision excludes the right to compensation even if no criminal proceedings were brought against the detained individual, or if the proceedings were terminated by a final decision, or if the person was acquitted by a final judgment or the indictment was dismissed. The right to compensation under paragraph 1 of Article 560 of the LCP is excluded because that person, by their wrongful conduct, caused the deprivation of liberty. For an injured party to have the right to compensation for unlawful deprivation of liberty, the conditions prescribed in Article 560 of the LCP must be cumulatively satisfied—that is, the prerequisites of paragraph 1 of that provision must exist and none of the negative prerequisites in paragraph 3—relating to the conduct of the injured party as suspect or accused—must occur. Accordingly, compensation will be denied when the injured party’s own impermissible conduct caused the deprivation of liberty, provided that such conduct is separately proven

in the compensation proceedings. Impermissible conduct may include any behaviour not aimed at establishing the truth—for example, concealment or attempted escape, which are special grounds for pre-trial detention under Article 142 of the LCP.”

This decision underscores that, while the State bears objective liability for unlawful deprivation of liberty, compensation may nonetheless be denied where the injured party’s own impermissible actions led to their detention.

From the reasoning of the contested judgment it appears that an investigation was initiated against the plaintiff on 18 June 2001, and on 29 March 2002 pre-trial detention was ordered and a warrant issued. He was taken into custody on 1 March 2004, and detention lasted until 11 October 2004, when it was lifted. However, the first-instance court, due to an erroneous legal position, failed to establish the facts relating to the ordering of detention—namely, the reasons for its imposition and its legal basis—whether detention was extended for the same grounds on which it was initially ordered, as well as the conduct of the plaintiff as the accused and his attitude toward establishing the true state of affairs in the investigation. All of these facts and circumstances are material for determining the Republic’s liability under Article 172 of the LOO.

Pursuant to Article 584 of the LCP, an “unlawfully deprived” person is one who was deprived of liberty and against whom no proceedings were instituted, or whose proceedings were finally terminated, or who was acquitted or had the indictment dismissed by a final decision; or one who served a sentence of imprisonment and, on the basis of a motion for retrial or a motion to protect legality, received a shorter sentence than that already served, or a sanction not involving deprivation of liberty, or was found guilty but relieved of punishment; as well as one whose detention lasted longer than the sentence of imprisonment finally imposed; and one who was deprived of liberty due to an error or unlawful act of the authorities, or who was held longer or retained in an institution for enforcement of a custodial sanction.

Compensation does not belong to a person whose own impermissible conduct caused their deprivation of liberty. Article 585(1) of the LCP then specifies the cases in which a person is not considered wrongfully convicted. Thus, a “wrongfully convicted” person is one against whom a criminal sanction was finally imposed or who was found guilty but relieved of punishment, and in respect of whom, upon extraordinary legal remedy, the new proceedings were finally terminated or the indictment was finally dismissed or ended with a final acquittal.

A convicted person has no right to compensation if, by false confession or otherwise intentionally, they caused their own conviction, except where they were compelled to do so; nor if the proceedings were terminated or the indictment dismissed because the injured party, as prosecutor or private prosecutor, withdrew the prosecution, or withdrew a motion following an agreement with the accused. In the case of joint offences (participation in a criminal act), the right to compensation may also extend to individual offences for which the conditions for awarding compensation are met (Article 585(3) of the LCP).

3. Criteria Considered by the Court in Determining the Amount of Monetary Compensation

When assessing the amount of monetary compensation, the court takes into account circumstances such as the duration of the unlawful deprivation of liberty; whether, on behalf of the suspect or convicted person, the facts were published in the media during the proceedings; the severity of the charge; whether the person was held in solitary confinement; the conditions under which the custodial sentence was served; loss of reputation in the community; forced separation from family; the person's age; their status and achievements as a parent; and other circumstances of either subjective or objective character (Radovanov, 2008, p. 299). If a monetary award is granted, it is awarded in a single sum.

The attached decision of the Higher Court in Kragujevac, Gž 2416/2011 of 24 October 2011, states: "When determining the amount of monetary compensation for non-material damage due to unlawfully imposed pre-trial detention, the court considers, in addition to objective circumstances, also subjective factors such as prior convictions, the family status of the accused, and the purpose for which the monetary compensation will serve."

From the reasoning:..."According to the case file and the reasons set out in the contested judgment, the plaintiff filed a claim against the defendant on 18 October 2010 for compensation for non-material damage, and, by written request of 12 August 2010, applied to the Ministry of Justice in B for payment of compensation in the amount of RSD 300,000.00. By final criminal judgment, he was acquitted of the charge of attempted incitement to abuse official position under Articles 359 § 1 in conjunction with Article 34 § 2 and Article 30 of the Criminal Code. The plaintiff had prior criminal convictions and, by a decision of the Ministry of Interior, PD K, PS B, was detained on suspicion of abuse of official position and held in pre-trial detention for

48 hours. In its response to the claim, the defendant admitted the plaintiff's request for payment of non-material damage in the amount of RSD 30,000.00.

Expert examination by a neuropsychiatrist established that during his time in detention the plaintiff experienced stress and an intense affective state—primarily due to personal endangerment and uncertainty regarding his business activities—and was acutely aware of reactions from his professional environment, family, and wider community, exacerbated by press coverage. According to the expert's findings and opinion, for two months following his release the plaintiff displayed elements of post-traumatic stress disorder, and he suffered mental anguish up until the date of the first-instance criminal judgment, but not thereafter.”

Starting from the factual findings as thus established, and in accordance with the legal reasoning of the Higher Court, the first-instance court acted correctly when, pursuant to Article 200(1) of the LOO, it ordered the defendant to compensate the plaintiff for non-material damage for mental anguish suffered due to unlawful deprivation of liberty, as well as for mental anguish arising from the violation of the plaintiff's honour, reputation, freedom, and personal rights, in the amount of RSD 50,000.00. The court correctly concluded that mental anguish resulting from unlawful deprivation of liberty constitutes a single form of damage encompassing all harmful non-material consequences affecting the plaintiff's personality that flow from the unlawful deprivation of liberty, and that the stated amount of compensation is appropriate. The court also correctly found, with respect to the existence of the criminal offence and the criminal liability of the perpetrator, that under Article 13 of the Law on Civil Procedure (LCP) it was bound by the final criminal judgment in which the accused was found guilty, and that, pursuant to Article 154(1) of the LOO, the plaintiff's claim for compensation is well-founded. In determining the amount of compensation at RSD 50,000.00, the first-instance court ensured that the award did not serve purposes incompatible with its nature and social function and properly rejected the plaintiff's claim for non-material damage in the amount of RSD 180,000.00 under Article 200(2) of the LOO. The court was also correct in concluding that the plaintiff is entitled to statutory interest on the awarded amount of non-material damage from the date of judgment, pursuant to Article 277 of the LOO, since the amount of non-material damage was fixed by the court on the date of the judgment.

However, the first-instance court misapplied the substantive law of Article 200 of the LOO when, in the operative part of its judgment, it awarded the plaintiff an additional RSD 70,000.00 (bringing the total to RSD 120,000.00). This error arose because the court, in measuring equitable compensation,

failed to consider all relevant criteria—namely, objective criteria such as the time spent in detention (48 hours for questioning the plaintiff) and the plaintiff’s opportunity to seek rehabilitation under Article 199 of the LOO, as well as subjective criteria such as the plaintiff’s prior unblemished life and his criminal record.

It follows that compensation for mental anguish suffered as a result of unlawful deprivation of liberty and wrongful conviction must be determined with regard to all circumstances of the case (both objective and subjective). The court gives due weight to the findings and opinion of the neuropsychiatric expert in order to render as fair and accurate a decision as possible when fixing the amount of monetary compensation. Injured parties may propose the amount of compensation they consider appropriate, but the final decision rests with the court, which must act within the limits of the claim and not in pursuit of objectives incompatible with the compensation’s nature and social purpose.

Thus, the amount of non-material damage awarded to a person serving a sentence under house arrest with an electronic monitoring device cannot be equated with the compensation awarded to a person serving a custodial sentence—see, for comparison, the Judgment of the Appellate Court in Niš, Gž 4892/2018 of 30 August 2018.

From the reasoning:...“By unlawful deprivation of liberty, the plaintiff suffered mental anguish due to the violation of his personal rights. The first-instance court therefore properly granted his claim for compensation for non-material damage, applying Articles 18 and 584(1)(4) of the LCP. However, the defendant’s appeal rightly challenges the amount awarded—RSD 150,000.00—on the ground of misapplication of substantive law, namely the provisions of Article 200 of the LOO.”

Namely, compensation for non-material damage constitutes satisfaction that alleviates the disturbances suffered in the injured party’s spiritual sphere, and in the present case depends on the duration of the unlawful incarceration, the plaintiff’s family circumstances, his occupation, and his overall social life. Taking into account all the circumstances of the case—both subjective and objective criteria for fixing the amount of compensation—and the fact that the plaintiff did not serve his custodial sentence in a correctional institution but at his home in N..., where he resided with other family members and enjoyed the benefits of serving the sentence under electronic monitoring, this Court finds that the award of RSD 150,000.00 for non-material damage was excessive. Having regard to his personal characteristics, the nature of the offence, his lack of prior convictions, and the fact that he spent an unjustified

36 days under house arrest due to the statute of limitations on enforcement, a just compensation is RSD 75,000.00.

4. Specific Features of Compensation for Non-Material Damage Due to Unlawful Deprivation of Liberty and Wrongful Conviction

Historically, under pre-war legislation, monetary compensation for non-pecuniary—or non-material—damage was referred to as “pain money”. That term described the mental suffering endured by a person whose personal rights had been violated. Since personal rights are absolute subjective rights, their infringement is a highly sensitive matter (Petrović, 1996, p. 44).

However, compensation for non-material damage is of a strictly personal nature and belongs solely to the injured party, not to their heirs (Salma, 2007, p. 623). The sole exception is that heirs may inherit the injured party’s right to compensation for material damage, and, if the injured party has already asserted a claim, the heirs may continue the proceedings only within the scope of that existing claim for material damage (Article 590(1) of the LCP). Heirs may also initiate or continue a claim for compensation after the injured party’s death—provided the claim was filed before the statute of limitations expired and the injured party had not renounced it—in accordance with the rules on compensation set out in the LOO (Article 590(1) of the LCP). An injured party is entitled to compensation for both non-material damage and material damage.

In fixing the amount of monetary compensation, the court exercises a free assessment. Because compensation for non-material damage is neither exact nor precise, but depends on the court’s free evaluation of subjective and objective circumstances of the case, the award can seem unpredictable.

Through the institution of unlawful deprivation of liberty and wrongful conviction, a person’s freedom is among the rights infringed. “Freedom is commonly defined as the ability to live according to one’s own choices, and its characteristics are universality (belonging to all persons), comprehensiveness (extending to all aspects of human existence), recognition and protection as one of the highest constitutional values, and limitation (by the rights and freedoms of others and by public interest)” (Petrović & Mrvić Petrović, 2012, p. 143).

All rights are guaranteed by the Constitution and are directly applicable. Any deprivation or restriction must comply both with statutory law and with constitutional principles and provisions.

A person against whom criminal proceedings have been wrongly instituted, yet who has not been deprived of liberty, cannot claim compensation (Petrović & Mrvić Petrović, 2012, p. 151), because such persons remain protected by the presumption of innocence.

Review of judicial practice shows that injured parties typically claim compensation not only for mental anguish suffered during pre-trial detention or imprisonment, but also for mental anguish arising from injury to honour and reputation. “Compensation for injury to honour, reputation, freedom or personal rights is awarded where words (spoken or written), facial expressions or gestures demean a person to such an extent that the act constitutes not only insult or defamation but also mental anguish owing to injury to reputation and honour” (Veljković, 2020, p. 652). Such injury may occur through television, press, radio, or other means.

For a long time, both doctrine and practice debated whether an injured party could claim separate compensation for each form of non-material damage or whether a single award should cover all. It is now settled that a unified sum is awarded, taking into account and weighing every harmful consequence to the person’s personality. Particular consideration is given to the injured party’s reputation in their community, work environment, profession, age, and health status—i.e., subjective factors—as well as objective factors such as the duration of detention or imprisonment and other circumstances affecting the injured party’s mental suffering (e.g., press coverage).

A disputed issue in practice has been whether an injured party may claim compensation for unused annual leave; the answer is no, since the law does not recognize such an entitlement.

When fixing the amount of compensation, the court also considers whether the injured party received moral satisfaction by way of public publication of the judgment. In other words, every circumstance is assessed, as the basis for non-material damage is highly complex, and the award is made in a single sum.

To the extent that the injured party’s ability to work was impeded, they are also entitled to compensation for material damage. Likewise, injury to honour and reputation may give rise to a claim for material damage—for example, where an entrepreneur or business owner loses professional standing due to wrongful conviction or unlawful detention (Milošević, 1982, p. 199). Such a claim may also be asserted by persons maintained by the injured party.

Awarding monetary compensation enables the injured party to choose the most appropriate means of restoring the psychological and emotional equilibrium that existed before the harmful event (Antić, 2014, p. 521).

5. Procedure for Exercising the Right to Compensation for Non-Material Damage

The procedure for exercising the right to compensation for damage unfolds in two phases. Pursuant to Article 588(1) of the LCP, before filing a lawsuit for compensation in court, the injured party is obliged to submit a claim to the Ministry competent for justice affairs in order to reach an agreement on the existence of damage, its type, and the amount of compensation. The claim is decided by the Compensation Commission, whose composition and manner of operation are regulated by an act of the Minister competent for justice affairs (Article 588(2) of the LCP).

The proceedings before the competent ministry for reaching a compensation agreement are conducted in accordance with the provisions of the Law on General Administrative Procedure (2016), and the Ministry's Commission may, if necessary, examine evidence and collect relevant information in those proceedings (Petrović & Mrvić Petrović, 2012, p. 157).

The competent authority may grant the injured party's claim in full, partially grant it, or determine that an agreement cannot be reached, in which case it must inform the injured party of that impossibility. In the event of partial grant, the injured party has the right to file suit in court with respect to the ungranted portion of the claim. If, within three months from the date the injured party submitted the claim, no response is received from the competent ministry (administrative silence), the injured party has the right to institute civil proceedings before the competent court in accordance with the provisions of the Law on Civil Procedure (2011).

6. Conclusion

Compensation for non-material damage due to unlawful deprivation of liberty and wrongful conviction is a complex institution, as its infringement encompasses multiple types of non-material harm. The purpose of compensation for non-material damage is to restore the injured party to the position and state they would have occupied had the violation of personal rights not occurred. Given that personal rights lack a market value, deciding on the amount and scope of compensation for non-material damage is a highly sensitive matter. Each person is an individual, and although the court exercises discretion in determining the scope and amount of compensation, the award must not serve aims incompatible with its nature and social purpose. Similarly, compensation for non-material damage must never degrade human dignity.

A fundamental prerequisite for any form of compensation for non-material damage—including this one—is that the injured party has, in fact, suffered mental anguish. If no mental anguish is present, there is no basis for awarding compensation for non-material damage. The court assesses all circumstances of the case, giving particular weight to subjective factors such as the injured party's place of residence, occupation, whether the deprivation of liberty or conviction received media coverage, the injured party's role as a parent, age, and so forth.

A related contentious question is whether close relatives of the injured party may claim compensation for non-material damage arising from the party's unlawful deprivation of liberty or wrongful conviction; the prevailing answer is that they may not. Nevertheless, some legal theorists argue that close family members who themselves suffer mental anguish should be entitled to compensation. We consider that compensation for non-material damage should be awarded to the closest family members—namely, the injured party's children and spouse. In particular, children—especially those attending primary or secondary school—may endure significant distress due to peer teasing, which can be acutely harmful during sensitive developmental stages (puberty). This ground merits further analysis. We do not, however, advocate extending this entitlement to all household members.

When the court awards appropriate compensation for non-material damage, it aims to provide the injured party with satisfaction for the harm suffered. Thus, if the case involving unlawful deprivation of liberty or wrongful conviction was publicized through the media and thereby harmed the injured party's reputation, the court will, upon request, publish a notice of its decision in the same media outlet, stating the unlawfulness of the detention or conviction (Article 592(1) of the LCP). If the case was not publicized, the court will, on request, deliver such notice to the state or other public authorities, the employer, or any other legal or natural person with whom the injured party was employed or associated at the time of the unlawful detention or wrongful conviction (Article 592(1) of the LCP). After the death of the convicted party, the right to file such a request passes to the spouse, a partner in a de facto or other permanent cohabitation, children, parents, and siblings.

It is important to note that judicial practice remains inconsistent. Some prominent scholars have proposed establishing statutory criteria, including ranges of monetary awards and benchmarks for determining the amount of compensation for non-material damage. Such ranges would serve as

guidelines within which the court, in exercising its discretion, would fix the amount of compensation. Previously, courts were constrained by a Regulation on compensation for damage, which prescribed criteria for determining both material damage and the amount of monetary compensation for non-material damage (Varađanin, 2024, p. 202). However, that regulation was declared unconstitutional.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest.

Author Contributions

Conceptualization, Tanja Varađanin, Marko Stanković, Marija Stanković; methodology, Tanja Varađanin, Marko Stanković; formal analysis, Tanja Varađanin i Marija Stanković; resources, Tanja Varađanin; writing – original draft, Tanja Varađanin, Marko Stanković, Marija Stanković; writing – review and editing, Marko Stanković, Marija Stanković.

Funding

This research received no external funding.

Data availability statement

The original contributions presented in the study are included in the article and/or supplementary material. Further inquiries may be directed to the corresponding author(s).

Informed Consent for Participation in the Study / Institutional Review Board Statement

Not applicable.

Varađanin Tanja

Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Novi Sad, Srbija

Stanković Marija

Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Novi Sad, Srbija

Stanković Marko

Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Novi Sad, Srbija

NAKNADA NEMATERIJALNE ŠTETE ZA PRETRPLJENE DUŠEVNE BOLOVE ZBOG NEOSNOVANOG LIŠENJA SLOBODE I NEOSNOVANE OSUDE

APSTRAKT: Naknada nematerijalne štete zbog pretrpljenih duševnih bolova usled neosnovanog lišenja slobode i neosnovane osude predstavlja jedan od oblika (vidova) naknade nematerijalne štete. Ustavom Republike Srbije (2006) neposredno su zajemčena osnovna prava i slobode svakog lica. Zabranjena je povreda psihofizičkog integriteta ličnosti. Svako ima pravo na ličnu slobodu i bezbednost (član 27 stav 1 Ustava RS). Lišenje slobode je dopušteno samo iz razloga i u postupku koji su predviđeni zakonom. U slučaju neosnovanog lišenja slobode ili neosnovane osude, oštećenom licu je ugrožena sloboda, dostojanstvo, a time i ugled u društvu. Iako postoji prezumpcija nevinosti, sam postupak predstavlja nelagodu i stresno iskustvo za lice protiv koga se vodi. Lice trpi duševne bolove usled neosnovanog lišenja slobode i neosnovane osude. Imajući u vidu navedeno, cilj rada je da se na osnovu zakonske regulative i aktuelnih sudskih rešenja uopštena rešenja prikažu konciznije i preglednije, kao i sam postupak ostvarivanja prava na ovaj vid naknade nematerijalne štete. Prioritet rada je i da se pojasne subjektivne i objektivne okolnosti koje sud ceni pri donošenju odluke o visini naknade i osnovanosti zahteva oštećenog lica za naknadu nematerijalne štete i ukaže na neujednačenu sudsku praksu koju bi trebalo harmonizovati.

Ključne reči: nematerijalna šteta, neosnovano lišenje slobode, neosnovana osuda, novčana naknada.

References

1. Antić, O. (2014). *Obligaciono pravo*. osmo izdanje. [Law of Obligations. Eighth Edition]. Beograd: Pravni fakultet
2. Varađanin, T. (2024). Novčana naknada zbog pretrpljenih duševnih bolova usled naruženosti [Financial compensation for mental suffering due to physical deformity]. In: Počuča, M. (ured.), *XXI Međunarodni naučni skup „Pravnički dani – prof. dr Slavko Carić“ Odgovori pravne nauke na izazove savremenog društva [XXI International Scientific Conference “Legal days – Prof. Slavko Carić, PhD” The responses of legal sciences to the challenges of modern society]* (pp. 193–204). Novi Sad: Univerzitet Privredna akademija, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
3. Veljković, D. (2020). *Komentar zakona o obligacionim odnosima, tom I – opšti deo o obligacionim odnosima – I deo [Commentary on the Law on Obligations Vol. I – General Part on Obligations – Part I]*. Beograd: Nova consulting
4. Radovanov, A. (2008). *Obligaciono pravo – opšti deo [Law of obligations – general part]*. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe Univerzita Privredna akademija u Novom Sadu
5. Salma, J. (2007). *Obligaciono pravo*. šesto izdanje. [Law of Obligations. Sixth Edition]. Novi Sad: Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu
6. Milošević, Lj. (1982). *Obligaciono pravo*. šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje. [Law of Obligations. Sixth revised and supplemented edition]. Beograd: Savremena administracija
7. Petrović, Z. (1997). *Naknada nematerijalne štete zbog povrede prava ličnosti [Compensation for non-pecuniary damage due to violation of personal rights]*. Beograd: Vojna knjiga
8. Petrović, Z., & Mrvić Petrović N. (2012). *Naknada nematerijalne štete [Compensation for Non-Pecuniary Damage]*. Beograd: Službeni glasnik
9. Ustav Republike Srbije [Constitution of the Republic of Serbia]. *Službeni glasnik RS*, br. 98/06 i 115/21
10. Zakon o obligacionim odnosima [Law on Obligations]. *Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Službeni list SRJ*, br. 31/93, *Službeni list SCG*, br. 1/03 – Ustavna povelja i *Službeni glasnik RS*, br. 18/20

11. Zakon o opštem upravnem postopku [Law on General Administrative Procedure]. *Službeni glasnik RS*, br. 18/16, 95/18 – autentično tumačenje i 2/23 – odluka US
12. Zakonik o krivičnom postopku. [Law on Criminal Procedure]. *Službeni glasnik RS*, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 – odluka US i 62/21 – odluka US
13. Zakon o parničnom postopku [Law on Civil Procedure]. *Službeni glasnik RS*, br. 72/11, 49/13 – odluka US, 74/13 – odluka US, 55/14, 87/18, 18/20 i 10/23 – dr. zakon
14. Uredba o naknadi štete na licima [Regulation on compensation for damage]. *Službeni glasnik RS*, br. 34/10